

مقدمه:

ادیان هند

مردم هندوستان از نژاد آریائی هستند یعنی قومی که ریشه مشترك ملل اروپائی و ایرانی و هندی است. معنی آریا نجیب است و این لقب را در مقابل اقوامی که در ممالک مختلف مغلوب و مقهور کرده اند بخود دادند. مکان اصلی قوم آریا که از آنجا با قطار جهان محرت کرده اند علما باختلاف گفته اند، بعضی ترکستان و عده ای خوارزم و برخی شمال اروپا را منشاء این طایفه شناخته اند.

دکتر منوچهر خدایار محبی

دسته ای که آنان را هندو اروپائی مینامند از نواحی پالئیک

یا روسیه جنوبی ابتدا ایران را اشغال کردند و سپس بخشی از این عده در قرن شانزدهم قبل از میلاد شمال غربی هند را بدست آوردند و سپس پنجاب و بعد دره گنگ و بالاخره تمام کشور را منصرف شدند و مردم این نواحی را که کم و بیش تیره رنگ و سیاه بودند در اویدی نام داشتند مغلوب ساخته و تحت استیلا درآوردند.

مدت مدیدی مورخین در اویدیها را مردمانی وحشی میدانستند تا اینکه دانشمندی موسوم به بنرجی (Bannerji) و سرجان مارشال انگلیسی دانستند که در حدود سه هزارسال قبل از میلاد در دوره هند تمدن درخشانی مربوط به قبل از آیین ودا موجود و مغلوبین از غالبین یعنی پیروان تتم و آنیما مثرقی تر بودند. آثار ادیان تتم و آنیما نه تنها هنوز بعنوان خرافات در میان مردم عقب افتاده هند جنوبی رواج دارد بلکه در دین هندو نیز موجود است.

علاوه بر حیوانات مقدس چون گاو و میمون و مار خدایانی یافت میشود که سر آنها مانند حیوانات است نظیر گانش که سری شبیه فیل دارد. گیاههای مقدس خدایان مؤنث را تشکیل میدهد که پائین تر از خدایان مذکر است که نمونه ای از آنرا میتوان در دکن یافت. موقعیت اجسام مقدس ملکوتی مانند شط گنگ، احترام مردگان، اعمال جادو، ارزش مهم لینگا که تصویر آلت مرد در حال نمود است و عمل جادویی است که مخصوص حاصلخیزی جهان است همه اینها آثار تتم را بخاطر میآورد. مفهوم قربانی که زائیده تتم است جایگاه بزرگی در قوم غالب دارد.

عقیده بجهان ارواح که در طبیعت ساکنند و بصورت شرك تحویل پذیرفته و

برخی از آن ارواح مقام خدائی یافته‌اند نمونه‌ای از طرز تفکر آنیما است.
رنه گروسه در کتاب «تاریخ فلسفه شرق» مینویسد : در بغاز کومی در کاپادس عهد-
نامه صلحی مربوط بتاریخ قرن چهارده قبل از میلاد بین اقوام هیتی (Hittits) و آریا
بدست آمده و از میتانیها (Mitanniens) بحث می‌کند که دو قرن قبل از پارس به پنجاب
رفته‌اند . این عهدنامه بعنوان خدایان میتانیها : اندرا ، میترا ، و ارونرا نام می‌برد
که خدایان بزرگ آیین ودا می‌باشند.

در ادیان هند مانند دین مصریان قدیم آثار بسیاری از ادیان بدوی دیده میشود،
و هیچ بخشی از دنیا افکار متافیزیک و عرفان و زندگی روحانی را با اندازه هندوستان
نگهداری و تکمیل نکرده است. در ادیان هند خدایان متعدد وجود دارد که بتدریج بسمت
واحدپرستی تحول می‌یابد.

از نظر تحولات تاریخی باید ادیان هندرا مانند مصر در بین ادیان بدوی مانند
استرالیا، وپلینزی و ادیان مرفی چون ادیان سامی قرارداد.
دین برهمن حد اقل مربوط به قرن هفتم قبل از میلاد است . قرن ششم قبل از
میلاد تاریخ پیدایش ادیان چین و بودا می‌باشد. دین ودا قبل از آیین برهمن و بودا بد
از آن است.

در هندوستان در حدود سیصد میلیون هندو و یکصد هزار نفر بودایی و شش میلیون
چینی وجود دارد . دین سیکها که ترکیبی از اسلام و هندو است در حدود هفت میلیون
جمعیت هندوستان را تشکیل میدهد .

در هند در حدود هشت میلیون مسیحی و چهل میلیون مسلمان و یکصد هزار زرتشتی
وجود دارد که چون از خارج در این دیار رواج یافته است در ردیف ادیان هندی بشمار
نمی‌رود .

دین ودا رستگاری را در فئای نفس میداند . در آیین برهمن معرفت اساس
رستگاری بشمار می‌رود . در دین هندو رستگاری در ایمان و عشق است و بالاخره بوداخرد
را پایه رستگاری قرار میدهد. همانطور که در اسلام توحید و در مسیحیت قربانی و فداکاری
و در زرتشتی اخلاص و راستی اساس احکام دین است.

منابع ادیان هند

برای تحقیق در ادیان هند کتب بسیاری وجود دارد که محصول کوشش و مطالعات
سنتزقین بزرگ و هند شناسان برجسته جهان است که در زیر بسزگر نمونه‌ای از این
آثار می‌پردازیم :

۱- اولد نبرگ کتابی تحت عنوان « دین بودا » La Religion du véda نوشت که ویکتور هانری آنرا بزبان فرانسه ترجمه کرد و در سال ۱۹۰۳ در پاریس چاپ شد .

Victor Henry: le Bouddha, paris 1903

۲- صدر بلوم نیز در کتاب خود موسوم به « رساله تاریخ ادیان » که در سال ۱۹۲۵ در پاریس بچاپ رسید دربارهٔ ادیان هند بحث جالبی دارد .

۳- کتاب « فلسفه شرق » La philosophie en orient تألیف پل ماسن اورسل (Paul Masson oursel) که در سال ۱۹۳۸ در پاریس چاپ شده است از نظر ادیان هند بسیار مفید است .

les philosophies indiennes. paris 1931

۴- رنه گروسه René Grousset نیز علاوه بر « تاریخ فلسفه شرق » Histoire de la philosophie orientale چاپ پاریس ۱۹۲۳ و کتاب « در باره ملاقات بودا » چاپ پاریس ۱۹۲۹ کتابی تحت عنوان « تمدنات شرق » Les civilisations de l'orient. جلد ۲ هند تألیف کرده که در ۱۹۳۰ در پاریس منتشر گردید .

۵- دکتر آلبرت شوایتزر (Albert Schweitzer)

Les Grands penseurs de L'inde در کتاب « متفکرین بزرگ هند » چاپ پاریس ۱۹۳۶ در باره افکار هندی مباحث فراوان دارد .

۶- کتاب کرک لینگر تحت عنوان

Etudes sur l'origines et le développement de la vie religieuse « بررسی در اساس و توسعه زندگی مذهبی » و کتاب رمن رولاند (Romain Rolland) موسوم به « راماکریشنا » La vie de Râmakrishna چاپ پاریس ۱۹۲۹ مباحث جالبی دربارهٔ ادیان هندی دارد .

۷- گری نوت (Guerinot) تحت عنوان دین جین (La religion Djaina)

اثری دارد که در سال ۱۹۲۶ در پاریس بطبع رسید و میتوان اطلاعات مفیدی دربارهٔ دین جین از آن بدست آورد .

۸- Bhagavat Gîta, traduction Senart, paris 1944

فصل اول : دین ودا

۱- متون مقدس

دین ودا به متون مقدسی تعلق دارد که آنرا ودا یعنی دانائی می نامند .

سدر بلوم می نویسد: این دانائی از راه گوش بدست می آید نه از راه چشم. در متون مقدس بجای نوشته شده است عباراتی مانند شنیده شده است و یا این سخن از مردم مقدس است مذکور است.

فلیسین شاله در کتاب تاریخ مختصر ادیان بزرگ مینویسد: قدیمی ترین بخش ودا، ریگ ودا است که بین ۱۵۰۰ تا ۱۰۰۰ قبل از میلاد تألیف شده و شامل ۱۰۲۸ سرود می باشد.

قدیمی ترین سرود مربوط به قسمت اول هزاره دوم قبل از میلاد است و کهنه ترین کتاب مقدس بشمار میرود.

کتاب ودا شامل سرودهای مذهبی، منظومه های فلسفی و اشعار دینوی و دستور و قواعد جادو اوراد و اذکار، و وسایل بیدار و تحریک کردن عشق است. ولی در آن نظریه تناسخ که مخصوص هندوهاست وجود ندارد.

ریگ ودا را مؤلفین آن به ده ماندالا (Mandalas) تقسیم نموده اند و باستثنای اول و دوتای آخر آن بقیه هر کدام بهرشیها (Richis) می مختلف یا مؤلفین مقدس نسبت داده میشود. کتاب آخر نسبت بیانی باید خیلی دیرتر تألیف شده باشد زیرا با سایرین در دقایق و جزئیات فرق کلی دارد، افکار و خیالات مندرجه در آن خیلی کم بدوی بنظر میرسد بلکه میفهمانند که در یک جامعه مرفقی تألیف شده و متضمن اعمال و آداب مذهبی پربینج و خمی میباشد. در هر حال این نکته را باید در نظر داشت و الا کتاب مزبور راجع به جامعه ودا و افکار و احساسات آریاهای قدیم در ما خاطرات و خیالات غلطی پدید خواهد آورد.

دولافور در کتاب تاریخ هند می نویسد: اقوام آریا مردمی بودند بغایت متدین و مذهبی آئین و آرابی شایسته و مناسب در میان آنها انتشار داشت و چون تمدن آنها روبه ترقی گذاشت مشکلاتی در مذهب پدید آمد که آنها در هم پیچیده و مراسم و تشریفات مربوطه ساخت و غیر قابل تحمل قرارداد. بنابراین تألیف سه ودای دیگر بمرور ایام برای مقاصد خاص مذهبی ضرورت پیدا کرد و آن عبارت است از: ساما ودا (Sama veda) منضم سرودهایی که اغلب آن در ریگ ودا بوده و کهنه در مواقع مخصوصی آنرا میسرودند. یاچور ودا (Yajurveda) مشتمل بر اجرای احکام قوانین و آداب و مراسم قربانیها. آتاروا ودا (Atharvaveda) محتوی بر تلسمات سحری و اوراد و ادعیه توفیق یافتن در امور زندگی و نیز افسونهایی برای حفظ از شرور و بلیات و این ودای آخروقتی تألیف شده که اقوام آریا در تمدن خیلی پیشرفت کرده بودند و محتمل است که در آنوقت از عقاید و افکار مذهبی بومیها نیز تا اندازه ای در میان قسمتی از آریاها رواج یافته بود. تغییرات عمده ای که از این راه در اخلاق و عادات آریای هند روی داد از نظر تاریخی خالی از اهمیت نیست. آن منظره روشن و بشارتی که از ریگ ودا در مظاهر زندگانی منمکس بود در این جا

تبدیل بیک منظره‌ای گردید که خیلی کم امید بخش و بیشتر حواله بتقدیر و تسلیم بقضا و قدر می‌باشد.

۴- خدایان ودا

یکی از خدایان دین ودا، اندرا (Indra) نام دارد. اندرا خدای طبیعت، رعد، طوفان، و باران همچنین یک نوع خدای ملی و جنگجو و مبارز بنفع مردم خود میباشد. در مقابل اندرا که خدای خشونت است وارونا (Varouna) خدای خود قرارداد در دومزیل (Dumésil) در کتاب خود موسوم به «اورانوس و وارونا» که در سال ۱۹۳۴ در پاریس چاپ شد مینویسد: کلمه وارونا بکلمه یونانی اورانوس مخصوص آسمان شبیه است و همچنین برای تعیین عبارت خدای بزرگ ایران اهورا بکار میرود.

وارونا که ابتدا خدای آسمان شب، آسمان ستاره دار بود، کم کم خدای جهان و اخلاق و گرداننده طبیعت و راهنمای انسان گردید.

وارونا با میترا (Mithra) خدای روشنائی و راستی که نیکو کردار است و بر طبق عدالت حکومت میکند شریک است.

مادر وارونا و میترا آدی‌تی (Aditi) نام دارد که وجود مشترک خدایان و اشیاء است و ممکن است نشانه و علامت مانای بدوی باشد.

از خدایان دیگر ودا دی آوس پیتار (Diaous pitar) است که نظیر زوس پاتر (Zeus pater) در یونان میباشد و پدر غالب خدایان دیگر است. این خدا شریک پری‌تی‌وی ماتار (Prithivi matar) یا لاترمر (La Terre - mère) می‌باشد و یکی از پسرانش ثریا خدای خورشید است.

یکی دیگر از خدایان واتا (Vata) خدای باد است که همچنین وتان (Wotan) نامیده می‌شود.

در کتب ودا مانو خدای قانونگذار دیده میشود که نام او عبارت زرمنی‌می (Man) و لم (L'homme) را بخاطر می‌آورد.

کم کم تمام این خدایان اهمیت خود را از دست میدهند و خدایان قربانی و فداکاری مخصوصاً آگنی (Agni) خدای آتش و کانون و سما (Soma) خدای شرب مقدس در ردیف اول قرار میگیرند.

ارزش قربانی و فداکاری موضوع اساسی دین ودا را تشکیل میدهد. مردگان برای بقای پس از مرگ احتیاج دارند آزار خیرات و قربانی و پیشکشی و هدایا تقدیه شوند. خدایان احتیاج دارند که بکمک آتش بافتخار آنان قربانی‌ها برپا کنند و برای آنان سما یعنی آب حیات بریزند.

قربانی خدایان را نگهداری و خلق میکنند، همچنین عمل و رفتار است که هستی را

ایجاد میکند. در بین افکار هندو تشخیص و فهم این عقیده بسیار مشکل است. زیرا تغییر و تبدیل امور خلقت نیست و نمیتواند حقیقت ایجاد کند بلکه این یک عمل انسانی است که حقایق خارجی را برای آدمی ایجاد میکند و برتر از وی قرار میدهد.

قربانی پس از آفرینش خدایان را حفظ میکند و موجب خشنودی امیال انسانی میگردد با این عمل انسان تصور میکند زندگی پس از مرگ، طول عمر، ثروت، توانگری اعقاب خویش را نگهداری میکند.

در هر حال رستگاری در این عصر از راه قربانی بدست میآید.

جادوگری جز برای برهمنان برای دیگران ممنوع و خلاف دین است. روحانیون جادوگر که برهمن نام دارند دستور و آداب قربانی را میدانند و حق دارند آنها شخصاً یا توسط نمایندگان مخصوص خود عمل کنند و پاداشی را که غالباً حیوانات گرانقیمت و یاک یا چند گاو هست دریافت دارند. در سرود شماره ده کتاب دهم ریگ ودا مینویسد:

در مقابل یک گاو که به برهمن داده شود تمام گینی پاداش داده میشود.

۳- طبقات اجتماعی

برای بیان ارزش برهمنان باید طبقات اجتماعی اقوام هندی را شناخت. اولین فرق و امتیازی که در جامعه آریاها پدید آمد فرق و امتیاز مابین آریاهای خالص و غیر آریاها با نسلهای مختلف بود، این امتیاز در بدو امر از نظر خاندانی و نژادی بود، آریاهای سفید پوست از طوایف سیاه و حشت داشتند و وقتی آنها را در جامعه خودشان پذیرفتند فقط بعنوان خدمتکاری و غلامی بود بدون اینکه آنها را در اعمال مقدسه دینی شرکت دهند، ولی همینکه مستعمرات آنان توسعه یافت و دولت‌هایی تشکیل گردید، رقابت صنعتی و طبقه‌ای مابین خود اقوام آریا پدیدار شد و دو طبقه ممتاز روی کار آمدند یکی پیشوایان مذهبی و دیگری مردان جنگ. این دو طبقه فقط از حیث کار و عمل ممتاز بودند ولی وقتیکه هیئت اجتماع ترکیبش روپزونی نهاد و زیاد در هم و مختلط گردید آنوقت طبقه کارگر لزوم پیدا کرد باین معنی که جمعی بمشاغل مذهبی و برخی بکارهای جنگی و پاره‌ای بامور زراعتی مشغول و دسته‌ای هم به نوکری و غلامی و متصدی کارهای پست بودند. بطوریکه در میان مصریان قدیم و جماعت بنی اسرائیل و ایرانیان معمول بود مشاغل موروثی گردید و هر پیشه و کاری بطبقه‌ای از طبقات جامعه انحصار یافت. برهمنان که علمای دین بودند صنفی تشکیل دادند که در اعمال مذهبی و قربانیها اظهار تخصص مینمودند و در ردیف اول جامعه قرار داشتند. بعد از برهمنان دو طبقه وجود داشت که طبقات دوم و سوم جامعه را تشکیل میداد. کشاوریان (Kshatriyas) بنی شاهزادگان و جنگجویان از اشخاصی تشکیل میافت که نسب بخاندانهای اسیل و نجیب میرسانیدند. و اجدادشان در جنگها با بومیان پیشرو قشون بودند.

و پسا (Vaicyas) یعنی کشاورزان کسانی بودند که بکارهای معمولی و مخصوصاً

بکشت و زراعت می پرداختند .

طبقه چهارم را پیشه‌وران و کارگران و غلامان تشکیل میدادند و سود را (Çoudras) نام داشتند . این طبقه تیره غیر آریایی و از نسلهای مختلف ترکیب یافته و اینها همان صاحبان حر و غلامان جامعه بودند .

در خارج از طبقات فوق و در تحت آنها طبقه پاریا (Parias) یا شانداالا (Chandalas) قرار داشتند که اصطلاحاً نجس خوانده میشدند و از حقوق اجتماعی محروم بودند تا اینکه در قرن معاصر گاندی رهبر بزرگ هندوستان این طبقه را هاری گان Hurigan یعنی بنده خدا نامید .

باین ترتیب تقریباً در آخر عصر ودا در دوره فتوحات و توسعه مستعمرات که اعمال دین روپازدیاد نهاد و در تعزیم قربانیها مشکلاتی پیش آمد فقط برهمنان یعنی اشراف می توانستند طریقه اجرای آنها معمول دارند . از اینرو مورد توجه و احترام گردیدند ، و زندگی مقدس و تفوق عقلانی و روحانی که بخودشان تخصیص میدادند دارای مقام منیع و رتبه عالی در جامعه شدند و چون این شغل موروثی شناخته شد ستایش و احتراماتی تقریباً تالی احترامات و ستایش الهی و ربانی درباره آنها مرعی میشدند .

۴ - واحد پرستی

با وجود تعدد الهه در دین ودا در متون آن آثاری از واحد پرستی دیده میشود که خدایان متعدد را وجوه مختلف از یک خدای ناشناس نمودار میسازد . سرود یکصد و بیست و یک از کتاب دهم ریگ ودا این نگرانی را با عباراتی پس شیوا چنین بیان میکند .

«آنکه حیات می بخشد ، نیرو میدهد مایه اوجاودانی است . سایه اش مرگ است . آن خدا که ما با قربانیهای خود او را احترام می کنیم کیست ؟

آنکه وجود ، کوهها ، برف ، دریا ، رودخانه های دور دست از اوست ، آنکه آسمان ناحیه قدرت اوست . آن خدا که ما با قربانیهای خود او را احترام می کنیم کیست ؟

آنکه با فقرتش چشمان را در بالای همان آبهای میگرداند که آتش قربانی را قدرت میدهد و تولید میکند . آنکه تنها خدا در فوق تمام خدایان است . آن خدا که ما با قربانیهای خود او را احترام میکنیم کیست ؟»

رنه گروسه در کتاب « تاریخ فلسفه شرق » ، یکی از سرودهای ریگ ودا را چنین

شرح میدهد :

«خردمندان خدای واحد را با شکل مختلف نام میگذارند و آنرا آگنی (Agni) ،

میترا (Mithra) ، و وارونا (Varouna) مینامند»

در متون ودا تحولاتی از نظریه مانا (Mana) و همچنین یک عروج بسمت واحد

پرستی وجود دارد که دارای ارباب انواع است . خدایان روح عالم و عالم چون جسم خدا است .

در قطعات این متون یک روحانیت شدید دیده میشود که بوسیله آن تحول مذهبی

را که از دین ودا به دین برهمن منتهی میشود میتوان بیان کرد .

بقیه دارد